

планування, особливої важливості взаємообумовленості стратегій державного розвитку, державних політик і державних програм. Деякі факти свідчать про недостатню їх освітню підготовку з державного управління та відсутність достатнього досвіду роботи в цій системі. Виявлено нерозуміння 72% респондентів важливості ідей розвитку, ідей застосування нових ресурсів та технологій, які фактично визначають інноваційність, ефективність та нову якість державного управління. Ще нижче оцінено такий чинник як суб'єкт управління (20%), який є інтегрованим та поєднує організаційний та людський ресурси.

Використані джерела інформації:

1. Методологічний підхід до аналізу процесів самоорганізації в соціальних системах / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова // Науковий вісник АМУ. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2012.- вип. 3 (21). – С. 6-15.
2. Бакуменко В. Д. Трансформаційні тенденції державного управління в умовах суспільних змін / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова // Наукові розвідки з державного та муніципального управління, вип. 2, ВПЦ АМУ, 2012. – с. 7-16.
3. Черленяк І. І. Синергетичні концепції та моделі оптимізації системи державно-го управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. упр. : 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / І. І. Черленяк. – К., 2011. – 40 с.

References:

1. Metodolohichnyj pidkhid do analizu protsesiv samoorhanizatsii v sotsial'nykh systemakh / V. D. Bakumenko, O. V. Cherviakova // Naukovyj visnyk AMU. Seria: Upravlinnia. – K.: VPTs AMU, 2012.- vyp. 3 (21). – S. 6-15.
2. Bakumenko V. D. Transformatsijni tendentsii derzhavnoho upravlinnia v umovakh suspil'nykh zmin / V. D. Bakumenko, O. V. Cherviakova // Naukovi rozvidky z derzhavnoho ta munitsypal'noho upravlinnia, vyp. 2, VPTs AMU, 2012. – s. 7-16.
3. Cherleniak I. I. Synerhetychni kontseptsii ta modeli optymizatsii systemy derzhavno-ho upravlinnia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora nauk z derzh. upr. : 25.00.01 “Teoriia ta istoriia derzhavnoho upravlinnia” / I. I. Cherleniak. – K., 2011. – 40 s.

Рецензент: Бакуменко В.Д., д.держ.упр., професор

УДК: 334.73:338.43(477)

Щербина С.В.,

к.с.-г.н., доцент

Національної академії державного управління
при Президентіві України

**РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В АГРАРНОМУ
СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Анотація. Розглянуто теоретико-методологічні та практичні аспекти удосконалення механізмів реалізації державної політики сфері розвитку кооперативних об'єднань в аграрному секторі економіки України. Досліджено можливості посилення взаємодії держави та кооперативного руху. Запропоновані

напрямки державної підтримки обслуговуючих кооперативів, що дозволить вирішити багато проблем як економічного так і соціального характеру, включаючи проблему безробіття у сільській місцевості.

Ключові слова: обслуговуючий кооператив, механізми державного управління, аграрний сектор економіки, економічна самостійність, кооперативні принципи, мотивація.

Щербина С.В.,

к.с.-х.н., доцент Национальной академии государственного управления при
Президенте Украины

РАЗВИТИЕ КООПЕРАТИВНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Анотация. Рассмотрены теоретико-методологические и практические аспекты усовершенствования механизмов реализации государственной аграрной политики в сфере развития кооперативных объединений в аграрном секторе экономики Украины. Исследованы возможности усиления взаимодействия государства и кооперативного движения. Предложены направления государственной поддержки обслуживающих кооперативов, что позволит решить много проблем как экономического так и социального характера, включая проблему безработицы в сельской местности.

Ключевые слова: обслуживающий кооператив, механизмы государственного управления, аграрный сектор экономики, экономическая самостоятельность, кооперативные принципы, мотивация.

S.V. Shcherbyna,

Ph.D. in Agriculture, docent, National Academy of Public Administration, office of
the President of Ukraine

COOPERATIVE ASSOCIATION DEVELOPMENT IN UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY

Annotation. The theoretic, methodological and practical aspects of mechanisms to implement public agrarian policy in the sphere of cooperative development in agrarian sector of Ukraine are highlighted. The possibilities of strengthening interaction between the government and cooperative movement are investigated. The trends of government support for development of service cooperatives are proposed, which will allow to solve many problems as economic and social character, including the problem of unemployment in countryside. The mechanism of effective cooperative development in Ukraine's agricultural complex was investigated using the analyses and synthesis methods and public administration instruments in the sphere of service infrastructure formation in Ukraine's agrarian sector were highlighted. Using the economic and statistical methods the dynamics of Ukraine's cooperative development was valuated.

The Ukraine's agricultural complex cooperative infrastructure was analyzed as a unity of kinds of activities, organization, legal and economic relations, which provides functioning, interaction and regulation of the agricultural sector of economics elements through commodity, financial and information flows. The organization and legal cooperative structures were offered. Complex theoretical generalization and grounding of trends and mechanisms of effective public agrarian policy in the sphere of effective service cooperative development were conducted. The objective prerequisites for the Ukraine's agricultural complex cooperative infrastructure formation were revealed. Methodical approaches for

Ukraine's agrarian sector reforming were proposed with the purpose of cooperative infrastructure development.

Key words: service cooperative, public administration mechanisms, agrarian sector of economy, economic independence, cooperative principles, motivation.

Постановка проблеми. Розвиток кооперативних об'єднань є важливим але не досягнутим в належній мірі компонентом розвитку бізнесу в Україні. В умовах ринкової орієнтації національної економіки та загострення конкурентної боротьби на вітчизняному ринку після вступу України до СОТ, посилення взаємодії держави та кооперативного руху набуває особливої актуальності [1]. З цим пов'язана нагальна потреба широкомасштабної державної підтримки організацій, які можуть допомогти виробникам сільськогосподарської продукції об'єднатися разом, щоб колективно зробити те, що не може бути зроблено індивідуально. Це дозволить вирішити багато проблем як економічного так і соціального характеру, включаючи проблему безробіття, особливо у сільській місцевості, яка породжує бідність значної частини сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти розвитку кооперації загалом, та поширення обслуговуючої кооперації в аграрному секторі економіки знайшли певне висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, організація та управління кооперативами, формування механізмів державного управління у сфері інформаційно-ресурсного забезпечення сільськогосподарської кооперації висвітлено в роботах Зіновчука В., Бугрій М., Клименко І., Ус І. та Блек В. Окремі аспекти розвитку кооперативних об'єднань знайшли відображення в роботах Розпутенка І., Осташко Т. та Миколайчука М. М Але в останніх публікаціях недостатньо уваги приділялось реалізації заходів державної політики щодо розвитку сільськогосподарської кооперації на сучасному етапі реформування аграрного сектора економіки.

Мета або цілі статті. Дане дослідження полягає у формулюванні заходів державної політики щодо розвитку та стабільного функціонування розгалуженої системи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх об'єднань, які дозволять фермерам разом з іншими аграрними виробниками отримати найвищий прибуток, забезпечуючи при цьому можливість максимально зосередити свою увагу на ефективнішому використанні свого виробничого потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарська кооперація це система сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу. Мотиваційною основою розвитку кооперації для фермерів є протистояння експансії спекулятивно-посередницького бізнесу; надходження прибутку не лише від виробництва, але й від інших стадій переробки та реалізації виробленої продукції; доступ до великомасштабних ринкових операцій;

використання високопрофесійного управлінського персоналу; поділ ризику та відповідальності.

Кооперативи як форма організації підприємств відрізняються від більш поширених приватних структур. Якщо мета бізнесмена – це прибуток, то кооперативи націлені на поліпшення умов господарювання своїх членів (це часто означає діяльність з невеликим, або нульовим прибутком). Наприклад, сільськогосподарські кооперативи створюються у випадках, коли фермери не можуть отримати важливі для них послуги від приватних підприємств (оскільки підприємці вважають надання таких послуг неприбутковим для себе), або коли підприємці надають послуги на не вигідних для селян умовах (наприклад, занадто високі ціни). Такі ситуації характеризуються в економічній теорії як відсутність мотивації підприємницької діяльності. Також користь від кооперативів полягає у створенні нової ринкової сили, що відстоює інтереси селян на противагу приватним підприємствам. Адаже в умовах конкуренції, яка з'являється з появою кооперативів, приватні підприємства змушені покращувати умови надання послуг для селян [2, с. 22].

Відштовхуючись від міжнародних кооперативних принципів, кооператив це бізнес, яким добровільно володіють та контролюють його члени, і що керується для них і ними на безприбутковій або вартісній основі [3]. Він є власністю людей, які його використовують. Він організується і об'єднується, щоб охопити його членів в економічній активності з певними ідеями демократії, соціальної свідомості та людських відносин включно. Як відомий американський науковець В. Блек стверджує, це є “економічна система з соціальним змістом” [4, с. 15].

Водночас на державному рівні відродження кооперативного руху на селі є одним із пріоритетів розвитку аграрного сектору. Так, Державним бюджетом України на 2012 р. за бюджетною програмою «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» для підтримки сільськогосподарських кооперативів м'ясо-молочного напрямку діяльності виділено 5 млн. грн., за рахунок яких відшкодовувалась вартість придбання сільгосптехніки в розмірі 90 % від ціни реалізації [5].

За цілями, завданнями і характером діяльності сільськогосподарські кооперативи поділяються на обслуговуючі та виробничі. Залежно від виду діяльності сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи поділяються на переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі та інші.

Динаміка розвитку обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів наведена в таблиці 1. Як видно з даних таблиці на 1 січня 2013 р. найбільша кількість обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів діє в Житомирській області – 105, Вінницькій – 84, Івано-Франківській – 71 та АР Крим – 66. Загалом по Україні на 1 січня 2013 р. було зареєстровано 885 обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, що на 37,2% більше у порівнянні з даним показником на 1

січня 2010 р. Найменша кількість кооперативів протягом останніх років зареєстрована у Донецькій та Хмельницькій областях (10 та 11, відповідно)

Таблиця 1

Динаміка розвитку зареєстрованих сільськогосподарських
обслуговуючих кооперативів по регіонах України

Регіон України		Моментний показник динаміки станом на 01.01.2010	Моментний показник динаміки станом на 01.01.2011	Моментний показник динаміки станом на 01.01.2012	Моментний показник динаміки станом на 01.01.2013
1	АР Крим	45	54	63	66
2	Вінницька	76	83	87	84
3	Волинська	27	17	15	35
4	Дніпропетровська	23	28	32	34
5	Донецька	5	6	9	10
6	Житомирська	97	95	96	105
7	Закарпатська	12	13	13	13
8	Запорізька	14	12	12	16
9	Івано-Франківськ	30	36	65	71
10	Київська	19	21	19	37
11	Кіровоградська	21	21	25	26
12	Луганська	16	16	18	21
13	Львівська	35	24	39	42
14	Миколаївська	8	9	9	13
15	Одеська	41	34	41	44
16	Полтавська	16	13	18	35
17	Рівненська	12	34	38	38
18	Сумська	40	41	39	38
19	Тернопільська	5	6	6	18
20	Харківська	14	14	12	15
21	Херсонська	36	25	28	32
22	Хмельницька	12	11	12	11
23	Черкаська	20	31	54	55
24	Чернівецька	11	11	14	14
25	Чернігівська	12	10	10	12
РАЗОМ		645	583	774	885

Як свідчать дані таблиці 1 на початку січня 2011р. відбулось зменшення кількості кооперативів по Україні в цілому на 62 одиниці у порівнянні з показником за 2010р., а в подальшому спостерігався інтенсивний розвиток кооперації. Розвиток кооперативних відносин у фермерському секторі передбачає три пріоритетні завдання:

- залучення фермерів і приватних землевласників до членства в існуючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах [6];
- створення нових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [7];
- активізація участі фермерів в роботі кредитних спілок [8].

Практичний сенс сільськогосподарської кооперації полягає у об'єктивній вигоді для селян об'єднувати виробництва та ресурси. У багатьох випадках в одноосібних господарствах занадто дорого впроваджувати ті чи інші види діяльності. Кооперативи надають можливість об'єднатися для спільної діяльності, що дає кращий результат, ніж якби та сама кількість селян працювала в одноосібних господарствах. На перший погляд може здатися, що чим більший кооператив, тим краще, але це не завжди так. На практиці багато кооперативів, мають менше 20 членів, в той час як інші можуть мати більше 10000 [9, с. 151].

У США є багато місцевих асоціацій серед виробників майже кожного типу сільськогосподарських товарів, які реалізуються кооперативно. Місцеві асоціації стають первинними організаціями для заготівельних кооперативів, кредитних союзів, сільських кооперативів з енергопостачання, місцевих телефонних кооперативів та багатьох інших організаційних об'єднань. Ці типи кооперативів є дуже цікавими і для України, де місцеві асоціації загалом надають послуги відносно малій кількості своїх членів, або всіх, хто зацікавлений у даній послугі. Це може бути від 20 до 30 членів кооперативу з виробництва комбікорму до 500 або 1000 членів чи більше кредитного союзу. Ці члени зазвичай живуть на відносно невеликій території, або, як у випадку кредитного союзу, можуть бути найняті цією ж фірмою. Членський контроль здійснюється від особистого до місцевого рівнів. Члени обирають раду директорів а директори наймають менеджера, щоб керувати асоціацією.

Кооператив, надаючи послуги, забезпечує вигоди скоріше в залежності від їх використання організацією, ніж заробляння прибутків для своїх акціонерів та інвесторів. Він залежить від виручки, отриманої від наданих послуг, щоб покрити витрати, а не від дотацій чи субсидій урядових організацій, або підтримки від організацій-філантропів. Послуга, оплачена клієнтами- членами є його першочерговою засадою. Головна мета кооперативу- задовільняти потреби його членів економічно ефективним шляхом, тоді як мета корпорації, орієнтованої на інвестора, акціонерного товариства та одноосібного володіння є максимізація прибутків для власників бізнесу.

Вищим органом управління кооперативу є загальні збори членів кооперативу. Виконавчим органом кооперативу є правління, яке очолює голова, повноваження якого визначаються статутом кооперативу. Виконавчий орган підзвітний вищому органу управління кооперативу і несе перед ним відповідальність за ефективність роботи кооперативу.

Основними завданнями державної політики з підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є створення сприятливих умов для їх утворення, становлення і розвитку шляхом формування сприятливої податкової, фінансово-кредитної, інвестиційної політики щодо діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх членів, а також розроблення механізму їх державної підтримки

Центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують сприяння розвитку і зміцненню економічної самостійності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх членів, підвищенню ефективності їх діяльності, не допускають будь-яких обмежень господарської активності та ініціативи таких кооперативів, вільної і рівноправної їх участі на ринках товарів, робіт і послуг [10].

Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів має здійснюватись відповідно до державних та регіональних програм за рахунок державного і місцевих бюджетів у порядку, встановленому законом.

Висновки. Реалізація запропонованих заходів державної політики щодо розвитку сільськогосподарської кооперації буде сприяти економічному зростанню, зміцненню продовольчої безпеки країни та формуванню конкурентного середовища господарської діяльності в аграрному секторі економіки. А це в свою чергу буде сприяти росту зайнятості та доходів сільського населення, збереженню поселенської сільської мережі, соціальному та культурному розвитку українського села.

Поетапна реалізація заходів державної політики щодо розвитку сільськогосподарської кооперації сприятиме становленню ефективного сільськогосподарського виробництва, де підприємницький інтерес складатиме основу економічної мотивації, а інноваційна модель розвитку стане рушійною силою економічного зростання.

Зазначені заходи мають бути спрямовані на визначення наявного потенціалу фермерських та особистих селянських господарств і напрямів його використання, залучення можливостей територіальних сільських громад щодо врегулювання соціальних проблем. Щоб вирішити ці проблеми потрібно продовження спеціальної загальнонаціональної програми розвитку кооперативів, в першу чергу обслуговуючих [11].

Основними напрямками державної політики відносно стратегічного розвитку кооперативного сектора слід зазначити:

- створення та підтримка регіональних кооперативних дорадчих центрів,
- сприяння розвитку кооперативів з метою економічного зростання,
- посилення ролі кооперативного сектора для реалізації соціальної політики ліквідації бідності.
- правовий захист та державна підтримка кооперативних об'єднань.

Це дозволить:

- селянам реалізувати гарантоване державою право вибору ефективних форм господарювання;
- створити сприятливе середовище для розвитку обслуговуючих кооперативів в регіонах України;
- підвищити рівень мотивації селян до освоєння нових форм і методів організації і ведення сільськогосподарського виробництва в умовах ринкової економіки;
- створити прозору систему реалізації прав селян у сфері агробізнесу.

Перспективи подальших розвідок. Потрібно вивчати та пропагувати в Україні досвід розвитку органічного сільського господарства у світі, який свідчить про створення додаткових робочих місць у сільській місцевості, появу нових перспектив для виробничих та обслуговуючих кооперативів, підвищення життєздатності сільських громад та інші соціальні переваги, що є надзвичайно актуальним для України. В перспективі органічне землеробство дозволяє узгодити й гармонізувати економічні, екологічні та соціальні цілі в галузі сільського господарства.

Використані джерела інформації:

1. Бугрій М. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України / Бугрій М., Клименко І., Ус І. – К.: НІСД, 2011. – 19 с.
2. Зіновчук В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. – К: Логос, 1996. – 224с.
3. Розпутенко І. Геоелектроніка // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. В. Бакуменко, А. Михненко та інші.; за ред. Ю.Ковбасюка, В. Трошинського, Ю. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – С. 110
4. Блек В. Маркетингові угоди. Сільськогосподарські кооперативи та громадські інтереси /Видавництво Брюса В. М.- Медісон, 2002.- 235с.
5. Осташко Т. О. Внутрішній агропродовольчий ринок України в умовах СОТ / Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В.; відпов. ред. В. О. Точилі; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2010. – 208 с.
6. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України № 2982 від 18.10.2005 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.gov.ua>.

7. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава": програма від 02.06.10 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.gov.ua>.
8. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України № 469 від 17.07.97/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.gov.ua>.
9. Миколайчук М. Формування потенціалу конкурентного розвитку підприємств регіону / М. М. Миколайчук, Н.С.Миколайчук, А.В.Софієнко // *Економіка Крима*. – Симферополь, 2011. – №1. – С. 158–163.
10. Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року: постанова Кабінету Міністрів України N 557 від 03.06.09 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.rada.gov.ua>.
11. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015р./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.kiev.ua/page/?3800.

References:

1. Buhrij M. Spil'na aharna polityka Yevropejs'koho Soiuzu: mozhlyvosti ta vyklyky dlia Ukrainy / Buhrij M., Klymenko I., Us I. – К.: NISD, 2011. – 19 s.
2. Zinovchuk V. Koorporatyvna ideia v sil's'komu hospodarstvi Ukrainy i SShA. – К.: Lohos, 1996. – 224s.
3. Rozputenko I. Neoeconomika // *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* / uklad. V. Bakumenko, A. Mykhnenko ta inshi.; za red.. Yu.Kovbasiuka, V. Troschyn'skoho, Yu. Surmina. – К.: NADU, 2010. – S. 110
4. Blek V. Marketynhovi uhody. Sil's'kohospodars'ki kooperatyvy ta hromads'ki interesy / Vydavnytstvo Briusa V. M.- Medison, 2002.- 235s.
5. Ostashko T. O. Vnutrishnij ahroprodovol'chij rynek Ukrainy v umovakh SOT / Ostashko T.O., Voloschenko L.Yu., Lienivova H.V.; vidpov. red. V. O. Tochyli; NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnozuv. – К., 2010. – 208 s.
6. Pro osnovni zasady derzhavnoi ahronoi polityky na period do 2015 roku: Zakon Ukrainy № 2982 vid 18.10.2005 / [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: – <http://www.rada.gov.ua>.
7. Prohrama ekonomichnykh reform na 2010-2014 roky "Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava": prohrama vid 02.06.10 / [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: – <http://www.rada.gov.ua>.
8. Pro sil's'kohospodars'ku kooperatsiiu: Zakon Ukrainy № 469 vid 17.07.97/ [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: – <http://www.rada.gov.ua>.
9. Mykolajchuk M. Formuvannia potentsialu konkurentnoho rozvytku pidpriemstv rehionu / M. M. Mykolajchuk, N.S.Mykolajchuk, A.V.Sofiienko // *Ekonomyka Kryma*. – Symferopol', 2011. – №1. – S. 158–163.
10. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsil'ovoi ekonomichnoi prohramy pidtrymky rozvytku sil's'kohospodars'kykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv na period do 2015 roku: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy N 557 vid 03.06.09 / [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: – <http://www.rada.gov.ua>.
11. Derzhavna tsil'ova prohrama rozvytku ukrains'koho sela na period do 2015r./ [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: www.minagro.kiev.ua/page/?3800.

Рецензент: Розпутенко І.В., д.держ.упр., професор